

ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

THE PROBLEM OF QUALITY ASSURANCE OF HIGHER LEGAL EDUCATION

Патерило І.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри цивільного, трудового та господарського права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Вища юридична освіта є ключовим компонентом формування професійних кадрів у сфері права та юриспруденції. Проте, проблема забезпечення якості цієї освіти залишається актуальною і вимагає серйозного аналізу та вдосконалення. У даній науковій статті розглядаються основні виклики та аспекти, пов'язані із забезпеченням якості вищої юридичної освіти в сучасному контексті. Автори аналізують фактори, що впливають на якість юридичної освіти, такі як програми навчання, якість викладання, доступність ресурсів, корупційні чинники та методи боротьби з корупцією, технологічна інтеграція та оцінюють їхній вплив на підготовку студентів та їхню успішність у професійній діяльності. Аналізується роль викладачів у забезпеченні якості освіти, а також необхідність їхньої підготовки та мотивації. Автори наголошують на важливості систем оцінки та зворотного зв'язку, які допомагають виявляти проблеми та вдосконалювати освітні програми. Розглядається важливість актуальних та сучасних навчальних програм, які відповідають потребам сучасного суспільства та ринку праці. В статті розглядаються також сучасні підходи до оцінки та підвищення якості вищої юридичної освіти, включаючи залучення експертів з практики, впровадження інноваційних методик навчання та створення механізмів зворотного зв'язку. У статті надаються рекомендації для поліпшення якості вищої юридичної освіти, включаючи підвищення стандартів навчання, розвиток інфраструктури, залучення практикуючих фахівців та підтримку інноваційних підходів. Зазначається важливість міжнародної співпраці та взаємного визнання вищої юридичної освіти для підвищення конкурентоспроможності випускників на міжнародному ринку праці. Стаття підкреслює важливість розв'язання проблеми забезпечення якості вищої юридичної освіти для створення кваліфікованих та компетентних юристів, здатних відповідати сучасним викликам у правовій галузі.

Ключові слова: сфера освіти, освітня діяльність, корупція, управління, реформування, якість освіти.

Higher legal education is a key component of the formation of professional staff in the field of law and jurisprudence. However, the problem of ensuring the quality of this education remains relevant and requires serious analysis and improvement. This research article examines the main challenges and aspects related to quality assurance of higher legal education in the modern context. The authors analyze the factors that affect the quality of legal education, such as curricula, quality of teaching, availability of resources, corruption factors and methods of combating corruption, technological integration, and assess their impact on student training and professional success. The role of teachers in ensuring the quality of education is analyzed, as well as the need for their training and motivation. The authors emphasize the importance of evaluation and feedback systems that help identify problems and improve educational programs. The importance of relevant and up-to-date curricula that meet the needs of modern society and the labor market is also discussed. The article also examines modern approaches to assessing and improving the quality of higher legal education, including the involvement of experts from practice, the introduction of innovative teaching methods and the creation of feedback mechanisms. The article provides recommendations for improving the quality of higher legal education, including raising the standards of education, developing infrastructure, attracting practitioners and supporting innovative approaches. The author emphasizes the importance of international cooperation and mutual recognition of higher legal education to enhance the competitiveness of graduates in the international labor market. The article emphasizes the importance of solving the problem of ensuring the quality of higher legal education in order to create qualified and competent lawyers capable of meeting modern challenges in the legal field.

Key words: education, educational activity, corruption, management, reform, quality of education.

Постановка проблеми. Розгляд існуючих стандартів та критеріїв якості вищої юридичної освіти і їхня ефективність у забезпеченні якості навчання та підготовки юристів. Вивчення сучасних педагогічних практик, які використовуються в юридичній освіті, та їхній вплив на якість навчання. Аналіз передового досвіду та найкращих практик у забезпеченні якості вищої юридичної освіти в інших країнах і можливість їхнього впровадження в Україні. Розгляд новітніх технологій і підходів до навчання та їхній вплив на якість вищої юридичної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема є предметом досліджень та публікацій у багатьох країнах. Так, наприклад, Fiona Cowrie надає порівняльний аналіз систем забезпечення якості в юридичній освіті в різних країнах і висвітлює основні виклики та підходи до цієї проблеми. Paul Maharg досліджує питання оцінювання та забезпечення якості в юридичній освіті та розглядає інноваційні методи та підходи до цих питань. Nuno Garoupa, Alon Klement аналізують виклики, з якими стикається сучасна юридична освіта, і розглядають інноваційні підходи для забезпечення якості та ефективності навчання. Українські дослідники та освітяни (В. Дмитренко, О. Поскур, Л. Савицька, О. Білоус, О. Каратюк, І. Ващенко та інші) активно вивчають проблему забезпечення якості вищої юридичної освіти в контексті країни.

Мета. Основна мета полягає в аналізі та оцінці проблем, пов'язаних із забезпеченням якості вищої юридичної освіти в Україні. Стаття спрямована на визначення

основних чинників, які впливають на якість навчання в юридичних програмах та закладах вищої освіти, і на виявлення можливих шляхів поліпшення цього процесу.

Виклад основного матеріалу. Питання якості вищої освіти вже давно є одним із головних у світовій освітній розмові. Вона була визнана світовим лідером у системах вищої освіти. Сьогодні в Україні, як і в багатьох інших країнах, дуже гостро стоїть питання якості вищої юридичної освіти. Перш за все, це стосується переходу від відмінної вищої юридичної освіти до вищої юридичної вищої, з активним залученням до навчального процесу сучасних інформаційних технологій дистанційного навчання, для забезпечення конкурентоспроможності рівнів вищої освіти, правове виховання в умовах глобального ринку праці та академічна та професійна мобільність тощо.

Розвиток України як незалежної, демократичної і правової держави потребує принципово нового підходу до вирішення проблеми підготовки юридичних кадрів.

Юридична вища освіта після здобуття Україною незалежності залишається однією з важливих частин національної системи вищої освіти, враховуючи започатковані в державі реформи політичної, правової та судової системи, а також розвиток ринкових відносин у країні. З року в рік звертається увага на проблеми, які перешкоджають створенню в нашій країні адекватної системи освіти юристів, яка характеризується не лише високим рівнем академічної та практичної підготовки, а й різноманітністю, яка базується на потребах у різних сферах і секторах суспільного життя сучасної епохи [4].

Найважливіше значення для сучасної трансформації вищої школи України має розв'язання проблеми забезпечення якості вищої освіти, в тому числі якості вищої юридичної освіти. Її розгляд повинен здійснюватися в контексті Болонського процесу, учасником якого Україна стала в 2005 році. Будучи членом Болонського процесу, Україна взяла на себе зобов'язання проводити роботу з приведення якості національної освіти у відповідність до стандартів європейського простору вищої освіти.

В Україні реальні зміни в забезпеченні якості вищої освіти, в тому числі якості вищої юридичної освіти, відбуваються з реалізацією Закону України «Про вищу освіту» та Закону України «Про освіту».

Так, Законом України «Про вищу освіту» вперше в практиці української вищої освіти унормовано національну систему забезпечення якості, що відповідає «Стандартам і рекомендаціям із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» (ESG, Єреван, 14–15 травня 2015 рік). Передбачається запровадження принципово нової моделі вимірюваної, порівнюваної, вірогідної та конкурентоспроможної якості вищої освіти й відповідної культури безперервного вдосконалення якості вищої освіти на засадах незалежності, об'єктивності і прозорості, довіри та субсидіарності, партнерства і колегіальної відповідальності [5].

Академічні стандарти мають стати одним із найважливіших інструментів підвищення якості вищої юридичної освіти. Загалом закономірно, що регулювання освіти, кількісні та якісні параметри завжди є незмінною частиною функціонування освіти, тому що не буває надмірної, соціально незадовільної, скромної освіти. У цьому контексті створення освітніх стандартів є об'єктивною необхідністю. Стандарти вищої освіти визначають вимоги щодо змісту, обсягу та якості. Це відображено в статті 5 Закону України «Про вищу освіту», яка визначає, що «освітньо-науковий рівень вищої освіти передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення» [5]. Стандарти вищої освіти розроблено відповідно до важливих документів, таких як Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (2005), Проект Європейської Комісії з гармонізації освітніх структур (2006) та Європейська рамка кваліфікацій протягом усього життя (2008): Національна система кваліфікацій вищої освіти (2011), Міжнародна класифікація освіти (2013) тощо.

Підкомітет спеціальної комісії 081 «Право» № 1.6 Науково-методичної ради МОН України з питань підприємства, управління та права галузі вищої освіти розробляє українські стандарти вищої освіти: вища освіта перш за все ступінь (диплом), спеціалізації 08 «Право», спеціалізація 081 «Право». Це положення розглянуто та затверджено на засіданні цього комітету (Оновлення № 5 від 22.06.2018) та затверджено наказом МОН України (12.12.2018 № 1379) «Затвердження після сторінка, перший ступінь (диплом) про вищу освіту» закінчити 081 Вища освіта за професією «Право» Ці стандарти мають сприяти підвищенню якості юридичної вищої освіти.

Основною проблемою правової системи забезпечення якості вищої освіти є оптимізація мережі університетів. За весь час незалежності України ці питання ніколи не були предметом спеціального фундаментального дослідження. Популярність професії юриста та відсутність чітких критеріїв визначення потреби в юристах призвело до хаотичного збільшення кількості ВНЗ, які готують таких спеціалістів.

Станом на 1991 рік в Україні було всього сім вищих навчальних закладів, які готували юристів. На даний час підготовку юристів здійснюють юридичні заклади вищої освіти, класичні університети, не профільні заклади вищої освіти (технічні, економічні, педагогічні, транспортні

тощо), відомчі та приватні заклади вищої освіти. За статистикою сьогодні освітню діяльність за спеціальністю «Право» здійснюють близько 300 закладів вищої освіти.

Для порівняння зазначимо, що в Польщі таких спеціалізованих закладів вищої освіти тільки 25 (з яких 10 – приватні), в Німеччині – 42, у Великобританії – 97, в Нідерландах – 10, в Австрії – 5 і навіть у Сполучених Штатах Америки – менше 200 [1].

Не всі університети відповідають майже загальновідомим вимогам затвердження щодо персоналу, методів та організації. Ця проблема призводить до недостатньої якості юридичної освіти. Багато університетів не адаптувалися до конкурентних умов. Відкриття коледжів, факультетів, філій і відділень в інших містах означало, що навіть визнаний і визнаний навчальний заклад залучав таку кількість студентів з-за меж свого розташування, що неможливо було забезпечити професійних викладачів. Крім того, юридичні вузи часто не використовують ту кількість студентів, яка вказана в ліцензії, не пропонують достатньої кількості викладачів з науковими ступенями. Здійснення підготовки юристів у непрофесійних навчальних закладах (технічних, технічних, фінансових, освітніх тощо) для здобуття вищої освіти та насичення ринку праці кадрами, у тому числі низької кваліфікації. Тому необхідно посилити критерії прийому, створити систему декриміналізації, скоротити кількість міських управлінь та коледжів тощо.

У межах проекту USAID «Справедливе правосуддя» в 2015 році було проведено дослідження задля з'ясування очікувань ринку праці щодо якості професійної підготовки юристів в Україні [1]. У процесі дослідження виявлено головні недоліки системи юридичної освіти, яка існує зараз: випускники мають проблеми з розумінням професійних цінностей; невміння випускників застосовувати на практиці набуті теоретичні знання; брак у них практичних умінь і навичок. Загальне оцінювання роботодавцями та експертами якості юридичної освіти в Україні — «задовільно» (теорія — «добре», практичні вміння і навички — «погано»).

Було з'ясовано також, що половина роботодавців не надають значення тому, диплом якого саме вітчизняного закладу вищої освіти здобув випускник. Під час добору працівників успішні компанії розробляють та впроваджують власні системи оцінювання рівня підготовки фахівців. До переліку закладів вищої освіти, випускникам яких надається певна перевага іншою половиною опитаних роботодавців: Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Львівський національний університет імені Івана Франка, Національний університет «Одеська юридична академія», Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, що слугує підтвердженням якості підготовлених ними молодих фахівців [2].

Аналіз результатів вступної кампанії 2017 року до магістратури за спеціальністю «Право» дає підстави сформулювати певне уявлення про якість юридичної освіти у профільних і непрофільних закладах вищої освіти. Набір здійснювали 104 заклади вищої освіти за технологією зовнішнього незалежного оцінювання. У вступних іспитах до магістратури за спеціальністю «Право» брали участь 16 129 осіб, з них майже 20% не подолали поріг «склав/не склав» з усіх блоків тестування. Це близько 3225 вступників [2].

Слід зазначити, що проблема якості правової освіти особливим чином визначається сильними протиріччями між усталеною моделлю правової освіти та сучасною суспільною практикою. На сьогоднішній день не встановлено необхідну кількість фахівців у різних галузях права, не проведено обґрунтовану оцінку обсягу підготовки юристів, не створено мережу вищої освіти відповідно до регіональних нормативних документів, нормативні акти законодавства встановлено потреби. Виникнення нового виду юридичної діяльності, розширення сфери правового

регулювання, орієнтація на верховенство права та захист прав людини і громадянина мають призвести до розробки та підготовки кваліфікаційної моделі юриста.

Модель компетентної юридичної освіти розроблена для подолання важливого розриву між юридичною освітою та соціальною практикою. Це пов'язано з тим, що в педагогічній практиці домінує формальна широта освіти, яка не точно відображає надмірні, надто абстрактні та пасивні форми знань для юридичної професії та безсистемне залучення юристів. поведінкова правова грамотність, риторика тощо, про що випускники юридичного факультету іноді не можуть написати конспект. Те, що в справах бувають недоліки, відомо. Тому важливо посилити практичну спрямованість освітніх програм і навчального процесу в цілому [3].

Фундамент вищої юридичної освіти має бути принципово методологічно значущим і стабільним, не мати вузькоспеціалізованих прагматичних знань. Тільки тоді правове виховання базується на відповідних правознавчих концепціях. Сьогодні, на жаль, існує великий розрив між правознавством і правознавством. Суттєвим є поєднання юриспруденції як науки та юриспруденції як навчальної дисципліни.

Зокрема, слід підкреслити, що професійна підготовка юристів здійснюється відповідно до вимог методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення кадрового, навчально-виховного процесу: вимог, які висуваються до змісту та ефективності університетської освіти. Розділи для кожного рівня вищої освіти, в межах кожної спеціалізації, залежно від того, як визначено перелік і зміст навчальних предметів, їх співвідношення, практичну організацію, порядок оцінювання знань, методи формування вмінь і практичних навичок. Основним критерієм оцінки знань, умінь, навичок і професійних основних цінностей має бути їх відповідність потребам роботодавців і професійних спільнот. Іншими словами, підготовка юристів має здійснюватися відповідно до стандартів освітньої діяльності та стандартів вищої освіти.

Забезпечення якості національної юридичної освіти пов'язане також з її інтеграцією в систему єдиного загальноєвропейського простору вищої освіти. Однак на цьому шляху виникає чимало проблем. Це стосується, зокрема, питання про ступеневість юридичної освіти.

Деякі фахівці заперечують саму ідею ступеневості юридичної освіти, аргументуючи це тим, що, по-перше, в Україні бакалаври на відміну від Європи, де вони затребувані ринком праці, відчувають значні труднощі з працевлаштуванням, що роботодавці не сприймають бакалаврів як працівників з повноцінною вищою освітою, що бракує номенклатури юридичних посад, які можуть замінюватися бакалаврами, по-друге, магістратура – це штучно продовжений п'ятий рік колишнього спеціаліста.

Тому, для забезпечення якості вищої юридичної освіти та перевірки відповідності сформованих компетентностей випускників потребам ринку праці найкращим світовим практикам необхідно забезпечити ефективне функціонування внутрішньої та зовнішньої систем забезпечення якості освіти.

Так, система внутрішнього забезпечення якості підготовки правників відповідно до місії юридичних закладів вищої освіти має передбачати:

- формування стійкої довіри до присвоєних ступенів вищої юридичної освіти за всіма освітніми програмами;
- забезпечення відповідності якості вищої освіти національним ліцензійним умовам надання освітніх послуг, державним, європейським і міжнародним освітнім стандартам;
- забезпечення розуміння, врахування і узгодження потреб (цілей, вимог та очікувань) щодо надання освітніх послуг усім зацікавленим сторонам;
- формування культури якості як основи конкурентоспроможності випускників юридичних вузів;
- координація роботи структурних підрозділів юридичних вишів з питань якості вищої освіти;
- розроблення й оновлення нормативно-методичної бази забезпечення якості освіти в юридичних закладах вищої освіти тощо.

Система якості вищої освіти юридичних вузів має забезпечуватися на трьох рівнях:

- 1) рівень оперативного управління діяльністю (управління якістю), націлений на виконання вимог до якості надання освітніх послуг, що містить маркетинг, освітній процес (навчально-методична, навчальна, навчально-дослідна діяльність здобувачів вищої освіти, виховна робота), освіту впродовж життя;
- 2) рівень управління системою якості (внутрішнє забезпечення якості) націлений на підтвердження впевненості зовнішніх та внутрішніх споживачів у тому, що відповідні вимоги до якості будуть виконані;
- 3) рівень стратегічного управління (постійне покращення і контроль якості).

Висновки. Оцінювання якості вищої юридичної освіти має включати: моніторинг і періодичний перегляд освітніх програм; оцінювання науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників; моніторинг студентоорієнтованого навчання; оцінювання якості результатів навчання студентів; оцінювання матеріально-технічного та інформаційного забезпечення системи внутрішнього забезпечення якості освіти.

Система інструментів оцінювання рівня якості вищої освіти в юридичних вишах включає, наприклад: регулярні опитування студентів, роботодавців, випускників стосовно якості освітніх програм; регулярні опитування студентів стосовно якості роботи конкретних викладачів; проведення відкритих занять із подальшим їх оцінюванням викладачами та адміністраторами; оцінювання обсягу та якості розробленого викладачем навчально-методичного забезпечення дисципліни (підручників/посібників, практикумів, тестів тощо); оцінювання наукової активності викладача (кількість наукових публікацій, участь у наукових конференціях тощо); проведення внутрішніх замірів знань (ректорська контрольна, внутрішнє тестування, внутрішнє рецензування тощо); проведення зовнішніх замірів знань (зовнішнє рецензування курсових/дипломних, комплексних контрольних робіт (ККР) тощо); одержання зворотного зв'язку від випускників; одержання зворотного зв'язку від організацій та підприємств, на яких працюють випускники; оцінювання матеріально-технічного та інформаційного забезпечення навчального процесу тощо.

Тому тільки у своїй інтегральній цілісності вони утворюють основу для сталого розвитку юридичних закладів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Войтюк І. Аналіз досвіду регулювання та стану юридичної освіти та науки в окремих європейських країнах. Проект USAID: «Справедливе правосуддя». URL: <https://goo.gl/nA1sCP>
2. Козьяков С.Ю., Лилик С.В., Лилик І.В., Пирогова Д.І., Красновський О.В. Аналітичний звіт за результатами проекту «Залучення громадськості до формування рамки кваліфікацій правничої професії шляхом проведення аналізу обсягу знань, переліку навичок і вмінь, якими має володіти випускник юридичного вищого навчального закладу, щоб відповідати вимогам сучасного ринку праці». Київ: ВГО «Українська Асоціація Маркетингу», 2015. 131 с.
3. Комаров В.В. Вища юридична освіта України: нові виміри. *Право України*. 2017. №10. С.24.
4. Опришко В.Ф. Особливості підготовки юристів у непрофільних вищих навчальних закладах України: сучасний стан і шляхи подальшого розвитку. *Правове регулювання економіки*. 2013. №13. С.6.
5. Про вищу освіту : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>